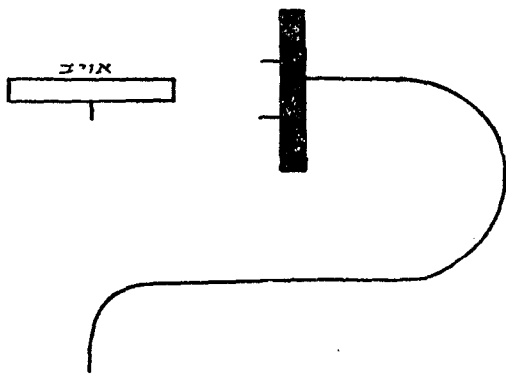

באיזו מידה למדו בהיסטוריה לקח ממלחמות קודמות?

3. מפרידריך הגדול ועד מולטקה

בפרק הקודם עסקנו בלימוד לקח תוך תקופה היסטורית צרה. מפיך הלקח היה מצביא אחד. קל היה לנו להבחין כי אמנם נלמד הלקח, וגם יושם כהלכה. ננסה עתה לעבור על פני תקופה היסטורית הרבה יותר ארוכה, תקופה המתחילה בפרידריך הגדול, מלך פרוסיה, והמסתיימת בראש המטה הכללי הגרמני בתקופת ה"רייך" הראשון, הוא פון מולטקה. התופעה הבולטת ביותר שחלה בתקופה זו בתחום התורה-הצבאית היא שקיעת הטקטיקה של הפעלת הצבא בשדה הקרב כגוף טקטי אחד — וצמיחת הטקטיקה והתורה האופרטיבית הקובעות שיש להפעיל את הצבא, לקראת הקרב ובשדה הקרב, במספר עוצבות הפועלות בהתאם לתכנית אופרטיבית וטקטית אחת. להלן נשתדל לתאר את שינויי היסוד שחלו במהלך אותה תקופה בתורת הלחימה ובמבני הצבאות.

אם נרצה לשרטט לעצמנו את "סכימת-הקרב" האידיאלית, הנשאפת, של פרידריך הגדול, נוכל לערוך שרטוט מעין זה:

1 מרשם מס.

שאיפת פרידריך לשיבוש מערך-אויב ע"י התקפה מאגף

הצבא כולו הופעל כרגיל ע"י פרידריך כגוף אחד. היו בו אמנם גופי-משנה, אולם הם הופעלו בדרך כלל יחדיו, במאמץ

אחד — גם חילה-רגלים, וגם חילה-פרשים. פרידריך היה מפעיל את צבאו באופן שאיפשר לו לשלוט על כולו, מעל אוכף הסוס או מתצפית שבמגדל-כנסייה. אפשר לומר שסכימת-הקרב של פרידריך הצליחה במלואה רק במספר קרבות מועט; ובעיקר — בקרב לויטן ובקרב רוסבך. העיובדה שפרידריך לא נהג להפעיל עוצבות במאמצים משניים גרמה לכך שרבים מקרבותיו הסתיימו באי-הכרעה, או אף במפלה. גם בנצח-חונותיו ליד לויטן ורוסבך היה חלק לטעויותיהם של אויביו. מן הראוי לציין כי על אף מגבלותיו היה צבאו של פרידריך הגדול הצבא הטוב ביותר בתקופתו. אם נזכור שצבאו של פרידריך הגדול היה מורכב ברובו משכירים זרים, שהיה קשה לחיילם, אם נזכור שצריך היה לאמן את השכירים תקופה די ממושכת עד שהגיעו לרמת-האימון הנדרשת, ואם נזכור איך הצליח פרידריך לבנות בכל זאת צבא בעל כושר-תמרון מפליא בשדה-הקרב ובעל משמעת למופת — רק אז נדע להעריך את פרידריך כמצביא גדול, שידע, בנתונים החברתיים של תקופתו, ליצור מכשיר צבאי יעיל ביותר.

התיאורטיקן וקציין-הצבא הצרפתי בורסה, שהשתתף בקרב רוסבך, הבחין במגבלות החמורות של מבנה-הקרב של פרידריך — והגיע למסקנה שיש הכרח לבנות את הצבא עוצבות עוצבות, ולהפעיל את אלו תוך תיאום טקטי ואופרטיבי; כמובן, שדבר זה מאפשר גם הסעיה וריתום, מצד אחד, חסימה, מצד שני — והלט מרוכז, מצד שלישי. למסקנות כאלו הגיעו אף תיאורטיקנים צרפתיים נוספים. נמצא גם שר-מלחמה שניסה להגשימן בפועל (מרשל דה-ברוליי). וכבר הזכרנו לעיל, שההכרח ללמוד את הלקח הארגוני-הטקטי הנה הלכה-למעשה לא בא אלא לאחר המהפכה הצרפתית, עם הופעת צבא-ההמונים.

נפוליון קיבל לידיו מכשיר צבאי שכבר היה מעוצב על בסיס היסודות התיאורטיים של קודמיו (בורסה ודה-גיבר).

(* ראה חוב' ק"ב, עמ' 8.

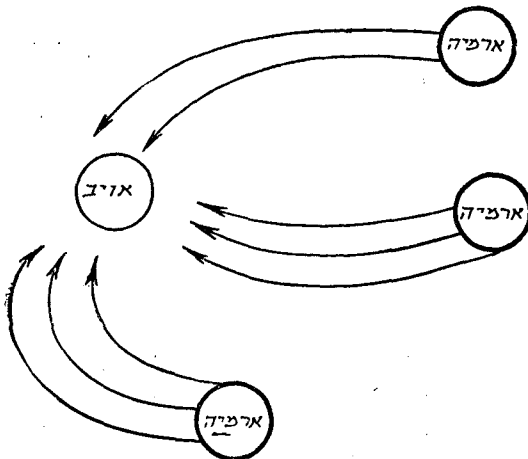
עלינו ללמוד בקביעות מלקח צבאות אחרים, גדולים וקטנים; אולם עלינו ליישם את הלקח אל מציאות צבאנו, תוך התחשבות מלאה בתנאים הקונקרטיים הקיימים אצלנו. וזאת נובל לעשות רק ע"י ניתוח ולימוד ענייני, ולא ע"י היקני פשטני.

הוראות לאו להפעיל את הקורפוס שלו — וכך קרה שהוא לא הופעל כלל. 2) הקורפוס של מרשל גרושי, שדוף, ערב קרב ואטרלה, אחרי הצבא הפרוסי — והתרחק, בנועו בכיוון מוטעה, מבלי שהיתה עוד נפוליון יכולת להחזירו לאזור הקרב.

כדי להמחיש את ההשתלשלות ההסטורית של המחשבה הצבאית נוכל לומר, שהלחץ שלמדו הצרפתים מהמפלות שנחלו מהפרוסים בתקופת פרדריך הגדול — ומשנוספו עליו תנאים חברתיים מתאימים — הבשיל מכשיר צבאי שנפוליון השתמש בו ביעילות רבה כדי להכריע צבאות שהיו אמונים על הטקטיקה הפרידוריאנית.

לעומת זאת, אויבי נפוליון — ובעיקר הפרוסים — למדו מהצבא הצרפתי המהפכני והנפוליוני בעיקר בשטחים הבאים: 1) גיוס-חובה — והקמת צבא-המונים; 2) ארגון הצבא בעוצבות — והפעלתן בתיאום טקטי ואופרטיבי. מבצעהם הראשיים של שינויים אלה היו: שרנהורסט, גנינאו ובויאן. ואילו התיאורטיקן העיקרי, שגיבש את תורת נפוליון והסיק ממנה את כל המסקנות בדרך הניתוח-ההיסטורי, היה קלאוז' זביץ.

באמצע המאה הי"ט חלה בגרמניה התפתחות חברתית ומדינית רבת-חשיבות. הנסיכויות והמדינות הקטנות התאגדו, לבסוף, למדינה לאומית אחת, שבמרכזה עמדה פרוסיה. אל שיאה הגיעה התפתחות זו בתקופת שלטונו של ביסמרק. במצב זה יכלה גרמניה לקיים צבא-המונים גדול — אשר ניתן לומר שהיה ממשיכו ההסטורי (מבחינת התפיסה הצבאית) של צבא המהפכה-הצרפתית. יש לזכור שגם אמצעי

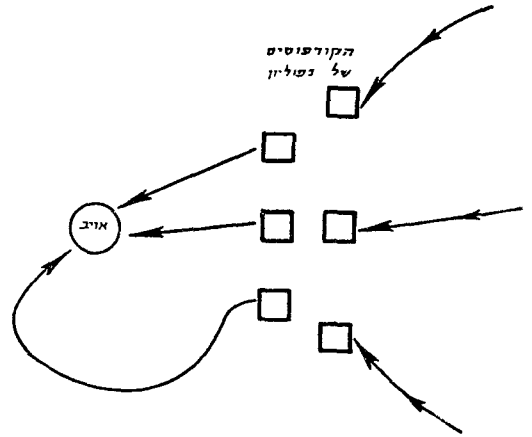
3. מדרשם מס.

סכימת המערכה של מולטקה — התכנסות מתמקדת" (בערך לפי מסע בוחמיה לקראת מערכת קניגנראך, בשנת 1866).

הצבא היה כבר מאורגן ארגון-קבע בדיביזיות. גאונותו של נפוליון — אשר במשך הזמן הקים גם ארגון-משנה אופרטיבי, גבוה-יותר, הקורפוסים — התבטאה לא כליכך בחידושי שים בארגון הצבא ובבנינו, כאשר בדרכי הפעלתו בשדה-הקרב.

את תורת-הקרב של נפוליון אפשר להגדיר באופן סכימתי כך: יש להתקרב אל שדה-הקרב במפוצל; יש לרכו את הקורפוסים לפני הקרב כדי לשלוט בהם וכדי לתת את ההוראות לצורך-הפעלתם בקרב; ויש להפעילם במתואם, כדי להכריע את הקרב ע"י התקפה מלפנים — ולעתים אף חסימה מאחור. והיו מקרים בהם התיצב נפוליון עם רוב הקורפוסים שלו, בעורפו של האויב, כשחלקם תוקף אותם מלפנים.

על אף הפרשים גדולים באופן היערכותו האופרטיבית בהודמנויות השונות, ניתן אולי להעמיד את תמצית תפישתו על הסכימה הבאה:

2. מדרשם מס.

ההיערכות-המרוכבת הנודעת של נפוליון — שמירת חופש תמרון כמסע התקרבות

יש לזכור שמנגנון-הקשר היחיד באותה תקופה היה איתות-ה"סמפור" בלבד, שהיה מבוסס על מבנים סטטיים והתאים רק לקשר למרחקים גדולים, ולאורך קוים קבועים. ואמצעי-השליטה היחיד בירת-הקרב היה הרץ-הרכוב. לכן שאף תמיד נפוליון לרכו את הקורפוסים שלו לפני הקרב, כדי לחדא את השליטה המלאה על הצבא לפני כניסתו לקרב. על אף נוהגו זה של נפוליון, קרו לו תקלות רבות. בניהול חלק מקרבותיו, אשר נגרמו בעיקר ע"י חוסר האפשרות, במשך הקרב, להעביר פקודות במהירות. נזכיר מספר דוגמאות: 1) איהפעלתו של הקורפוס של ברנדוט בקרב יאנה; ברנדוט לא נחלק באויב, אבל שמע את קולות הקרב באזור-הפעולה של קורפוס שכן; אולם לא היו לא

הקשר, השליטה והתחבורה התפתחו באמצע המאה הי"ט, עם הפעת הטלגרף ומסילות-הברזל. במצב זה לא היה עוד למצביא הגרמני, מולטקה, ההכרח לרכוז את צבאו לפני הקרב כדוגמת נפוליון; והוא יכול היה להפעיל את צבאו, לפי תכנית אופרטיבית אחת, בנפרד, ממרחקים ניכרים.

יש לציין שכדי לבצע סכימת-מערכה כזו (ראה מרשם 3) צריך היה הצבא הפרוסי להתארגן בעוצבות רבות-עוצמה בהרבה מהקורפוסים של נפוליון. כי לשם פעולה עצמאית לזמן ממושך, צריכה היתה העוצבה-המתמרת להיות חזקה בעוצמתה (וגם מבחינת יכולת-תחזוקה). במגמה זו גובשו ושוכללו על ידו שכלוליתר הארמיות, כגופים אופרטיביים המופעלים במתואם.

מבט קצר במרשם מס' 3, והשוואתו למרשם מס' 2, ויכלו להמחיש לנו איך צמחה תכנית-המערכה של מולטקה כהמר שך הסטורי הגיוני לתכנית-המערכה של נפוליון. אם ניקח את מרשם מס' 2 ונסיר את הקטע של ריכוז העוצבות לפני הקרב או המערכה — נקבל סכימה הדומה למדי לזו המצוירת במרשם מס' 3. תקופה של מספר עשרות שנים * צריכה היתה לחלוף עד שניתן היה להכניס את התיקון ה"קל" הזה בסכימת-המערכה הנפוליונית. אכן, ארגון הצבא בארמיות ושימוש באמצעי-השליטה החדשים — הם שסייעו בידי צבאות מחציתה השנייה של המאה הי"ט להגיע לידי היכולת לבצע "סכימת-קרב" בדומה למערכת-קנה — ב"נוסח חדש".

בסימנו פרק זה, כדאי גם לציין שמלחמת-העולם הרא"שונה, בעצם, רק גיבשה בתחילתה את מבנה גופי-המשנה הגדולים לקראת המערכה, שצוינו לעיל — פרט להופעתן, בהמשך-ההתפתחות של "קבוצות-ארמיות". הלקח העיקרי שהופק ממלחמת-העולם הראשונה נגע בעיקר בשינויים מהותיים במבנים של היחידות הקטנות, ובטקטיקת-הלחימה שלהן, ואילו במלחמת-העולם השנייה הופיעו בשדה-הקרב לראשונה עוצבות משוריינות שלמות (דיביזיות, ולעתים גם קורפוסים וארמיות-משוריינות), א-לם הארגון הצבאי האופר-טיבי היסודי לפי ארמיות החזיק עדיין מעמד — אם כי צתה, עוד יותר, נבנה וטופח מעליו המבנה של "קבוצות-ארמיות", ואף של פיקודי-זירות.

בפרק זה ניסינו להראות איך נלמד-לקח במשך תקופה הסטורית ממושכת-יחסית, וכיצד לומדים צבאות לקח מאויבי הם גם בשדה תורת-הלחימה וגם בשדה המבנה-הצבאי. ראינו איך התורה הנוכונה "מתבשלת", לעתים, במוח-חיהם של

* של היעדר מלחמות אירופיות גדולות, וכן של התפתחות אמצעים טכניים, מצד אחד — והתגבשות התפיסת-הצבאיות המוסתתות על ניתוח לקח המלחמות-הנפוליוניות, מן הצד השני — המער.

הוגרדעות צבאיים זמן ניכר לפני שהיא מוגשמת בפועל. נוכחנו, כי לא תמיד נלמד הלקח "ישרות", ממצביא למצביא או מצבא לצבא (כמו במקרה של סקיפיו וחניבעל). הבחנו כי לעתים "נורק" הלקח משדה-הקרב אל מוחותיהם של אנשי מחשבה, שם מגבשים אותו, מנסחים אותו — ורק אח"כ הוא נקלט בחוגי כלל-הצבא (ולא תמיד אותו צבא) — ומת-גשם, על שלב הרבה יותר גבוה.

יתכן שהלקח העיקרי שעלינו ללמוד מפרק זה הוא שאל-לנו לזלזל יותר מדי באנשי התיא ריה והמחשבה. כי קורה לא אחת שהם, בעקשנותם ובשקידתם, נושאים את הגחלת שאין אנו, "אנשי-המעשה", מבחינים בה בגלל היר תנו שקועים יתר-עלה-המידה בחיי היום-יום.

4. סיכום (א) מי לומד לקח נכון?

ישנם הטוענים כי צבאות מנצחים אינם נוטים לנתח את מבצעייהם ולהפיק מהם לקח נכון. נשאלת, איפוא, השאלה: האם נכונה הדעה כי מי שטועה ומפסיד — הוא הלומד את הלקח הטוב ביותר; או שגם המנצחים לומדים את הלקח? כדי לנתח את הבעיה, נביא להלן מספר דוגמאות: —

1) דוגמאות, המוכיחות שהמפסיד לומד לקח: (א) סקר-פיו — מחניבעל; (ב) שרונהורסט וגניינואו — מנפוליון; (ג) הגרמנים — לאחר מלחמת-העולם הראשונה.

2) דוגמאות, המוכיחות שהמנצחים אינם לומדים לקח: (א) נפוליון המנצח, שבמשך הזמן החל בונה את כל קרבותיו על עצמת-אש, מחץ והתקפה חזיתית (קרב אילצ', קרב נגראם, קרב בורז'ינו, קרב ואטרלו); (ב) דוגמת הצרפתים, לאחר מלחמת-העולם הראשונה — שלא הבחינו בערכו המהפכני של השריון, והעדיפו בתורותיהם את קרב-ההגנה על קרב-ההתקפה.

3) דוגמאות, המוכיחות שמצביאים מנצחים מפיקים לקח: סקיפיו ויוליוס קיסר מוכיחים בקרב-תיהם כי אין הכרח שמצביאים מנצחים יסתחרר-עליהם-ראשם וכי אפשר לערוך במשך שנים רבות קרב"ת מהירים, ולנצח בהם גם בלי הפסד כושר לימור-הלקח וההסתגלות.

4) דוגמאות, המוכיחות שגם צבאות מפסידים יש ואינם לומדים את הלקח הנכון: כך, הדוקטרינה הצרפתית של התקפה-בכליתנאי — שפותחה כתוצאה ממפלת 1870-1871, אותה יחסו להיעדר רוח"ת קפנית מספקת — והחעלמה מלקח התגברות עוצמת-האש ופגיעתה שניתן היה להסיקו מא"תה מלחמה. דוקטרינה זו היא שהביאה אח"כ להתקפות-ההמונים הגדולות במלחמת-העולם הראשונה — התקפות שנגמרו בכשלונות ובאבידות מרובות.

נראה, כי אין זה נכון לקבוע כ"חוק" כללי שהמפסיד הוא הלומד לקח, והמנצח — אינו לומד לקח. גם המנצח וגם המפסיד חייבים ויכולים להפיק לקח מקרבותיהם — אם

יקטו בדרך הניתוח האוביקטיבי, ואפילו האכזרי לעתים, ובדרך הביקורת העצמית (אפילו אם תהיה בלתי-נעימה).

ב) הכרח בניתוח אוביקטיבי ובביקורת עצמית

השיקול הצבאי הקר וההגיגני, אסור לו שיתחבא אל-הכלים שעה שהוא נפגש בנשיות קצרות רגשנית (כגון, הסיסמה: "התקפה בכל תנאי"). ואמנם, בשעתם מצויים היו במספר מספיק הוגי-דעות צבאיים אשר ידעו-ידוע להפיק את לקח מלחמת-קרים, מלחמת-האזרחים בארה"ב, מלחמת-הבורים ומלחמת רוסיה-יפן — והבינו שבתנאים הקיימים אין עוד טעם להסתער במסה של רגלים נגד מכוונת-היריה וגדרות-התיל. הם הבינו שרעיון "ספיגת" הכדורים ע"י המוני "בשר-התותחים" נתבדה, בעצם, כבר בקרב צ'רינוולה, בשנת 1503 (כו שברה אש-הארקבוים הספרדית את מבנה ה"פלנגה" הצרופה של השביצרים שבשירות צרפתי); הם הבינו שעוד הרוח אינו יכול לבוא במקום השכל.

במלחמת-העולם הראשונה ניתן היה אולי להשיג את חופש התמרון הטקטי והאופרטיבי, ולהגיע להכרעות בקנה-מידה גדול, גם בלי להשתמש באמצעי-הלימה חדשים, כמו הטנק. אילו נקטו "מעצמות-ההסכמה" בדרך הגישה האסטרטגית העוקפת, והיו מרכוזות את מאמצייהן הצבאיים להכנעתם תחילה של החלשים שבין אויביהן; אילו הכריעו את תור-כיה בזירת המזרח-התיכון והבלקן, ואח"כ את אוסטריה ובלגריה בזירת הבלקנים — יתכן שהמלחמה היתה נגמרת מוקדם יותר, ויתכן גם שתוצאותיה המדיניות היו שונות. היו מדינאים ואנשי-צבא (בשני הצדדים הלוחמים) שטענו כי במציאות הצבאית הקונקרטיה דאז נכון היה לרכז את המאמצים על-מנת להדביר קודם את האויבים החלשים — ולזכות ע"י כך במרחב-תמרון אסטרטגי, שיאפשר להכות ביתר-קלות את האויב "העיקרי". אולם קולם לא נשמע דיו; ומלבד נסיונות תלושים, לא נעשה מאמץ רציני בכיוון-זה.

כדאי אולי לציין, שגם ברמה הטקטית הסתמנה בהדרגה שיטה שאפשרה להשיב את חופש-התמרון, קצין צרפתי (מ"פ — עד כמה שאני זוכר) * הציע להפעיל את חיל-הרגלים בהתקפה בשיטה של הסתננות — ולא בשיטה של הסתערויות המוניות. ידוע, שהצעתו זו של הקצין הצרפתי נפלה, בדרך-מנהלית, לידי הגרמנים — והם שהביאוה לידי שימוש במתקפה הגדולה שלהם בשנת 1918 (מתקפה, שהביאה להצ- * מ"פ אז — וגנרל במלחמה השניה — המערב.

לחות טקטיות ניכרות — אולם בזמן בו כמעט ונחרץ כבר גורל הגרמנים ע"י ההתשה האסטרטגית).

חושבני שהגישה-העוקפת האסטרטגית, בלויית ההסתננות הטקטית והאופרטיבית, היתה מוציאה את מלחמת-העולם הראשונה מקפאון-החפירות.

הדברים האלה מזכרים היום לא כדי להסיף מסר-לקברניטי מלחמת-העולם הראשונה, אלא כדי שנלמד אנו היום להתגבר על רגשות, על יצרים, על רגשי-כבוש מדר-מים, וכדומה — ונעשה רק אותם מהלכים צבאיים שהם ההגיגניים ביותר והשקולים ביותר, אפילו יראה חלק מסוים בתוכנו מהלכים אלה כנועזים מדי.

ג) לקח שלמדו צבאות קטנים מצבאות גדולים

איראפשר לסכם נושא זה בלי לציין שגיאות שנעשו ביישום תורת-הלימה של עמים גדולים אל עמים קטנים, שעה שהמיישמים פעלו ללא התחשבות במצבם התברתי והכלכלי המיוחד של אלה האחרונים ומבלי להבין את אופיו של אותו עם. אביא להלן שלוש דוגמאות שיש בהן כדי להזהירו:

1) כבר הצבענו על הלקח שלמדו העברים מהכנענים והעמים האחרים הסובבים אותם — ועל התוצאות של התורה הצבאית ה"קנויה" הזאת.

2) גם בתקופת החשמונאים הסתמנה תופעה דומה לזו, כאשר בתקופה מסוימת התחילו היהודים לחקות את מבנה הקרב היוני והחלו להלחם בפלנגות, בצבאות הדיאדוכיים. כמובן, שבתחום זה לא יכלו היהודים להשיג עדיפות על הצבאות הדיאדוכיים — ורכים מהקרבות שנוהלו בשיטה זו נסתיימו במפלה.

3) במלחמת-העצמאות נתקלנו בצבא המצרי, שלמד לחקות את הצבא הבריטי בכל השייך למבנה הארגוני ותורת-הלחימה, אבל לא יכול היה להשתמש כראוי בלקח המכשיר היעיל אותו הוא חיקה — כי הלז לא התאים לאופי הצבאות הערביים ולרוח לחימתם.

דוגמאות אלו חייבות להזהירו ולהעמידנו על המשמר. עלינו ללמוד בקביעות מלקח צבאות אחרים, גדולים וקטנים; אולם עלינו ליישם את הלקח אל מציאות צבאנו, תוך התחשבות מלאה בתנאים הקונקרטיים הקיימים אצלנו. וזאת נוכל לעשות רק ע"י ניתוח ולימוד ענייני, ולא ע"י חיקוי פשוטי.

